

Манастир Благовиштењс, 8. јун 1571 Господњег 6942. (1435),

Умиру, синови сахрањују своје очеве, у рату, очеви сахрањују своје синове.” Тако је говорио грчки историчар „ Херодот. Авај, горчину његових речи најбоље разумемо ми који као авети тумарасмо по бојишту, газећи преко мртвих или умирућих, и по земљи, из које као да је крв избијала у локвама. А по изгледу ни сами се не разликовасмо од њих, већ само по дахању и зледима које нам још крволипташе. Бејаше то доба смртовања, једни ишчекиваше непрестано смрт, а други предосећаше њену близину. Нема ко је не би сит и ко не хтеде да се напoкoн ухвати у коштац са њом, само да прекине своје муке.

Тако је у рату, драги мој млади Јакове, па не дао ти Бог да се увериш у истинитост Херодотових речи, ни у горчину коју он оставља у души и срцу, јер тај чемер те прати до краја живота.

Али, шта тек рећи о рату у коме мајке сахрањују своје мужеве и синове? То за собом оставља пустош, јад и беду. Празнина која се не да никад попунити. Само се чује лелек жена и њихово дозивање мртвих мужева и синова. Огњишта се гасе. Неке жене су бежећи од освајача, продавале своју старију чељад у робље да би могле прехранити себе и млађу

чељад. Увек је било теже онима изнад раке него онима у њој. Добро је Платон говорио: „Само мртви виде крај рата”!

Ето, до дана данашњег, а прошло је више од 40 лета од боја на Косову, не дочеках ниједну зору, нити испратих залазно сунца да не зажалим што не скончах крај Лазара или са Милошем, а не да сад овако стар крадем Богу дане и да живим у прошлости, којој се не могу вратити, или да причам са давно умрлим пријатељима који ме не могу чути, већ само други монаси који ми се смеју иза леђа. Е, да ми је било суђено да ми бар Бајазит одрубџ главу као осталима.

Али, не! Нит ме тодорци накрвавише, нит ме Османлије посекоше. Знаш ли зашто, сине Јакове? Не знаш, климаш главом као теле над том писанком. Ништа ниси научио из свега што си записао својом руком. Казаћу ти зашто: да бих ти ја говорио у перо све догађаје године нашег смртовања, да би уписао имена јунака који несебично дадоше своје животе за Бога и своју земљу. Знаш ли ти, Јакове, да је Хомер опевао само неколицину јунака, а остале је осудио на заборав, јер им ни имена није споменуо? Ја не каним тако погрешити. Нити ћу допустити да сад блате наше јунаке, па их улџпи сад називају издајцима или да их окривљују за пораз. Каког ли светогрђа! Где је образ оном Бугарину који говори и шири приче да је наш Лазар изгубио битку на Косову? Чак се ни Османлије не хвалисаше да су однеле победу, а сигурно би били најгласнији у томе. Не значи ли им ништа ни што Млечани жалише свога савезника Мурата и његов пораз? Не верују ли ни краљу Твртку, који се радосно вратио у Босну и две недеље славио велику српску победу на Косову? Ни Фирентинцима који му зато честиташе на победи! Зар би звона Богородичине цркве у Паризу звоњавом објавиле победу хришћанске војске да није било тако?

Знаш ли ти, Јакове, како је византијски ретор Димитрија Кидон писао изгнаном цару Манојлу након боја? Мени је у ове руке цар касније предао то писмо приликом једне посете Цариграду: „Онај проклетник Мурат веома осيون према Богу и његовој баштини, а истовремено веома дрзак према свима, сада нестаде и погибе. И тако твоја одсутност сада нама помрачује радост због победе над непријатељем.”

Зар да људи гледају испод ока наше јунаке и да их окривљују за пораз, иако се из боја вратише овенчани славом, са Богом као сведоком како Османлије побегоше са бојишта?

Не, није Бајазит журио у Једрење јер се плашио побуне трупа свог брата кога на превару уби чим им је отац страдао од Милошеве руке. Зар би се ико осмелио да се побуне против њега да је остао победник на Косову? Наравно да не. Сви би му се клањали. Али свакако је имао разлога да жури да је изгубио, јер се увек најближи окрећу против пораженога, окривљујући га за смрт и срамоту. Краљевске главе најчешће падају после тешких пораза.

Не гледај ме тако, Јакове! Немој тако погано мислити. Дођи да те пљунем... Па, јесте, Османлије нас уценише и наметнуше нам вазалство. Неки су својевремено блатили и Краљевића Марка што је био Муратов вазал, а као да су заборавили да је и деспот Стефан био Бајазитов вазал. Али кнегиња Милица није прихватила вазалство зато што смо изгубили битку, дете, него зато што више није било никога да им се одупре кад су опет дошли у децембру те године! Ко је могао да им стане на пут. КО? Само се Вук Бранковић њима опирао још неколико година, а њега сад називају издајником они исти који нису пришли Лазаревој војсци. Шта је могла сирота кнегиња да уради кад је освајач опет ударио на Србију? Коју војску да окупи? Које властелине да позове? Већина их погибе на

Косову! Змајевити Стефан је још био дете. Ко би стао уз њега? Јер оно од војске што није изгинуло код Црног камена, страдало је после са Лазаром. Бојиште на Косову још није упило сву крв, а угарски краљ Жигмунд је са војском заузео Мачву и дошао до Борача и Честина. Па се још хвалисао како је он основао ред Змаја! Да је био змајевит, дошао би са осталима и стао с нама кад је Хроми Даба ударио на нас. Него, једва је чекао да Лазар погине, па да му преотме земље на северу.

Зато је Милица урадила оно што би свака мајка учинила за своју чељад, за своју земљу. Да је спаси разарања. Је ли ти мислиш да би Бајазит понудио Србији вазални положај да је он Лазара потукао? Или мислиш да је то урадио због лепе Оливере, коју мајка обећа султану за харем? То освајачке војске не раде, већ од пораженога траже безусловну предају, потчине га и поробе. Ено Бугара, прихватише све што су им Османлије тражиле, па и даље им пале и харају по земљи као да рат још траје. А нама „пораженима” помогоше да преот- мемо Жигмунду наше земље!

Иако је султан имао на својим рукама крв свога брата, добро је он знао шта се десило на бојишту. Он је умео боље да поштује свога противника на бојишту него неки који су се својевремено клели нашем кнезу на верност. Увек је лако оптужити другог за своје недаће, лакше је лагати него признати истину.

Враћају ми се речи старог македонског краља Пира, који, одневши неколико тешких победа на Римљанима, огорчено говораше: „Још једна оваква победа и пропашћу!” Па се затим повукао из Италије. Таква бејаше и наша победа на Косовом пољу, Пирова победа, али ми не могасмо никуд да се повлачимо јер бејасмо на нашој земљи. И више немасмо са ким да је бранимо.

Знај, Јакове, да је деспот Стефан сад жив, одсекао би језике онима који говоре да је његов отац изгубио битку. Осликао је бројне цркве ликом свога оца, ни испод ни изнад нашег Спасиоца Исуса Христа, него раме уз раме. Толико га је волео и поштовао. Бејаше му узор у свим људским врлинама. Некад би нешто рекао или својим покретом би ме подсетио на свог оца, па би ми се чинило да преда мном стоји васкрсли Лазар.

Нико доскора није спомињао ту срамоту о поразу, него први беше онај Бугарин Константин, који је пребегао код нас, па се додворио нашем деспоту Стефану и обећао му житије о његовом животу и делу. Говорих му ја да не верује том туђинцу, јер од Бугара ништа добро нисмо добили нити заслужили. Марко им не може опростити што нису помогли његовом оцу краљу Вукашину и деспоту Угљеши на Марици, где обојица погинуше.

Али залудно троших речи на деспота, милије му беху слаткоречивости Константинове. Сувишно би и што му је Стефан говорио да у житије опише борбу и страдање реда Змаја и мноштво јунака који падоше пред хордом из Ада. Обећавао је Бугарин да ће нашу победу код Црног камена овенчати славом. Сад ме и не чуди што је житије саставио тек након деспотове смрти, јер би неславно прошао да је за Стефановог живота написао да су пречасни Лазар и његови јунаци изгубили битку, а нашу победу није ни споменуо.

Јер подно Црног камена сударише се човек и нечовек, верник и неверник, они који бранише своја огњишта, жене, чељад и они који би их сатрли у огњу и удавили у крви, људи племенити са све четири стране света и нељуди из доњег света. Сударише се часни витезови и сељаци и нечастиве звери. Мужеви и очеви против кравоча и убијача. Чељад против

крвождера. Ако је икад било часно погинути, то бејаше код Црног камена или са Лазаром на Косову. Али, танка нит мог вретена судбине оста чврста у Мокошиној руци. Гледах како смрт односи многе, али иако бејаш спреман за њу, она ме поштеди и казни да до краја живота кад зажмурим, видим млада лица накрвава и тела осакаћена. Иако је Софокле био у праву кад је говорио: „Судбина је храбрих да у слави живе или да славно умру”, има оних који ускраћују ту славу и живима и мртвима.

Зато сам ти на почетку ових писанија казао да њима желим да сачувам од заборављања те наше велике две победе, јер је све мање оних који се сећају тих догађаја као њихови учесници, а све је више оних који препричавају разне приче и траже кривце за своје недаће. Ваљда ће пре веровати мени него оном Бугарину! Зато, пиши, не застајкуј и не прескачи ништа јер се и дан мога одласка у небеско царство ближи, па хоћу неправду да исправим, јер како ћу пред Лазара и сина му Стефана да станем ако не довршим ово писаније?

Још си млад, Јакове, па ниси био у Самодрежи, где је покрај Богородичине цркве син оцу подигао мраморни стуб посвећен њему и јунацима палим на оближњим пољима. Да видиш тај божур који чини се расте само тамо, а црвен је као да још црпи крв из земље којом је натопљена. Требало би да одеш тамо и поклониш се сенима тих храбрих, као што је змајевити Стефан то учинио кад је имао 25 лета. Ја сам био у његовој пратњи, између осталих и са Гргуром, Ђурађом и Лазаром, трију синова Вука Бранковића, који издахну неколико лета раније у прогонству. Бејаше ту и накрасна му мајка кнегиња Милица, којој то би последњи пут да обиђе попрште битке, јер се јадница и сама упокоји неколико лета касније.

Како је Стефан личио на оца! Какав то бејаше призор, Јакове мој! И сад ми је пред очима: висок, јак, у оклопу реда Змаја стоји пред мраморним стубом, камена лица, чврстог погледа. Ни сузу није пустио! Али знам да му се срце цепа. Зато ја сузан стајам иза њега.

Пиши, Јакове, записуј речи које син срочи свом оцу на месту његове погибије:

„О, човече који српском земљом ступаш, дошљак ли си, или овдашњи, ко ли си, што ли си, када дођеш на поље ово, које се зове Косово, и по свему угледаш пуно костију мртвих, а са њима камено биће, мене са знаком крста, по средини видиш како усправно стојим, не прођи и не презри, као нешто залудно и ништавно, но, молим те, приђи и приближи се к мени, о љубљени, и размотри речи које ти приносим, и разумећеш кога узрока ради, и како и зашто стојим ја овде, јер истину ти кажем, не мање од живога бића, сву суштину ћу ти рећи онога што се догоди.

Овде некада велики самодржац, чудо земаљско и рига српски, који се звао Лазар, кнез велики, благочашћа непоколебљиви стуб, богоразумља пучина и мудрости дубине, огњени ум, странцима заштитник, хранилац гладнима и ништим помиловање, тужнима утешитељ, који љуби све што Христос хоће – као овоме, дакле, својим, извољењем, самога себе, па и све своје безбројно мноштво које је под руком његовом – мужеве добре, мужеве храбре, мужеве уистину у речи и делу, који као звезде светле сјају се, који су као земља цвећем ишараним, одевени златом и камењем драгим украшени и веома многих коња изабраних и златоседланих све дивни и красни јахачи – њих све племените и славне, као неки добри пастир и вођ јагањце разумне, мудро приведе да у Христу заврше

добро и страдања венац приме, вишње славе учесници да буду.

И тако, много безбројно мноштво, заједно са добрим и великим господином, храбре душе и вером тврди, као наложницу красну и многомирисно јестиво на непријатеље се устремише, и змаја згазише, и умртвише зверу дивљег и великог противника и неситога ага прождрљивца, то јест Мурата, и сина његова, аспидино чедо и гујино, штене лавово и василисково, а са њима и других не мало.

О, чуда божјих судова! Ухваћен би храбри страдалац рукама безаконим агарјанским, и крај страдању добро сам прими, и мученик Христов постаде велики кнез Лазар, и не посече га ко други, о љубимци, но сама рука убице онога, сина Муратова.

И све ово речено, догоди се у лето 6897, индикта 12, месеца јунија, 15. дана, у уторак, а час је био шести или седми, не знам, Бог зна.”